ÍRÓK KÖLTŐK OCTAVIANUS-AUGUSTUSRÓL

CIC. Phil. 11, 20 (Kr. e. 43. február közepén a szenátusban)
De hiszen - jól hallom - az ifjú Caesarnak én szereztem meg javaslatommal a rendkívüli felhatalmazást. Ő meg rendkívüli segítséget nyújtott nekem: s amikor azt mondom, nekem, ez azt jelenti, hogy a szenátusnak és a római népnek. Akitől az állam váratlanul akkora segítséget kapott, hogy nélküle nem maradhatott volna fenn, annak ne szereztem volna meg a rendkívüli felhatalmazást? Vagy a hadsereget kellett volna elvenni tőle, vagy megadni a vezéri felhatalmazást. Mivel lehet indokolni, vagy egyáltalán hogyan lehetséges, hogy valakinek felhatalmazás nélkül hadserege legyen? Amit nem vettek el valakitől, azt nem lehet úgy tekinteni, hogy megkapta. Elvettétek volna, összeírt atyák, C. Caesartól az imperiumot, ha nem adtátok volna meg neki. A kiszolgált katonák, akik az ő tekintélyét és nevét követve fegyvert fogtak a hazáért, azt akarták, hogy ő legyen a vezérük; a Mars- és a negyedik legio úgy állt a szenátus tekintélye és az állam méltósága mellé, hogy C. Caesart választotta parancsnokává és vezérévé. Az imperiumot a háborús kényszer adta C. Caesarnak, a szenátus csak a vesszőnyalábot és a bárdot. Kérdem tőled, L. Caesar (hisz tájékozott emberrel állok szemben), gondtalan, a semmittevést élvező magánembernek ugyan mikor adott imperiumot a szenátus? *(ford. Maróti Egon)*

CIC. Att. 16, 8
(A levél kezdetét ld. Augustus irodalmi munkásságánál: 12. o.)
Octavianus titkos találkozót kért Cicerótól:
Már az is gyerekes dolog, ha azt hiszi, hogy ez titokban megtörténhet. Levél útján tudtára adtam, hogy erre nincs szükség, de nem is lehetséges. Caecinát, egy volaterrai bizalmasát küldte hozzá ... Szóval ő (Octavianus) vezérnek vallja magát, s úgy gondolja, hozzá kell csatlakoznunk. A magam részéről azt tanácsoltam, hogy menjen Rómába. Úgy látom ugyanis, hogy nemcsak a városi köznépet, hanem a jóérzésű férfiakat - ha nyújt valami biztosítékot - is meg fogja nyerni magának. Ó, Brutus, hol vagy?

VERG. Aen. 8, 677—687 (Aeneas pajzsának leírása)
Arra alább italus seregét Augustus, a Caesar
Küldi tusára, a tat tetején a penátok, legfőbb
Szentjei, népe s a vének mind körülötte; sisakján
Kettős, víg sugarak s atyjának csillaga lángol.
Másfelöl égi kegy és jó szél kísérte hadával
Jő Agrippa; hajós-harcok koronája köríti
Büszke halántékát, diadalmainak jele, fénylőn.
Majd Antónius, ő tör elő barbár erejével,
Tarka hadával, a győztes, hozva Kelet katonáit,

Aegyptust, a vörös partot, napkelti hatalmát
S Bactrát és vele tart, im, a bűn: az egyiptomi némber.

(ford. Lakatos István)

VERG. Aen. 6, 788—794 (Anchises és Aeneas előtt az alvilágban felvonulnak Róma jövendő hőseinek lelkei)

És most jól idenézz, mert római véreid, őket,
Tenfajtád látod. Caesart s az iúlusi népet,
Mind, kik a menny nagy boltja alá felszállnak a fénybe.
Köztük az is, kit olyan sok jós megigért - ime, ámulj
Augustus Caesaron : az Isteni sarja e férfi,
Másod-aranykor virrad fel Latiumban alatta,
Mint Sáturnus földjén rég ...

(ford. Lakatos István)

HOR. carm. 1, 12, 45—60 (Augustus Caesarhoz)

Mint fa nő némán a ködös jövőnek,
nő a Marcellus neve, híre. Mind közt
Julius fénylik: sürü csillagok közt
hold ragyogása.

Minden embernek közös atyja, őre,
szent Saturnus-sarj! Neked adta sorsod
Caesarunk gondját! Te vezess, s utánad
Caesar az első!

Ő, ha vert parthust diadalmenetben
hajt, ki fegyverrel fenyegette Rómát,
vagy Kelet partján leigázta Kína
s India népét,

bölcsen ül törvényt idelent nevedben,
míg te mennydörgő kocsin ülsz, Olympust
járva, és mocskolt ligetekre sujtasz
mennyköveiddel.

(ford. Bede Anna)

HOR. carm. 4, 5, 1—40 (Augustushoz)

Ég-áldotta szülött, római nemzetünk
megmentője, milyen hosszasan elmaradsz!
Ó jőjj már! Az atyák közt, a gyülés előtt
ígérted: hazatérsz hamar.

Áraszd szét a hazán, jó vezetőnk, a fényt!
Hisz, míg ránkmosolyog, mint sugaras tavasz,
fénylő arcod, a perc szebb s gyönyörűbb a nap,
s tündöklőbbek a hajnalok.

Mint féltő anya esd, hogyha irígy Notus
Carpathus vizein túlra sodort fiát
- bár esztendeje múlt - mégsem ereszti el,
s közben várja a szép haza,

jósszó hívja, fohász, szent fogadalmak és
távol partkanyaron csüggve a könnyes arc,
épp így hív köteles vágyban epedve, ó
Caesar, tégedet is hazánk.

Bátran jár a mezőn szerte a csorda most,
bőség anyja növel dús gabonát s Ceres,
békés tengereken röpdös a víg naszád,
s fél vétkezni a szent Hitel.

Nem szennyez bujaság tiszta családokat,
törvény s ősi szokás fékezi már a bűnt,
nemzőjére ütött magzat anyát dicsér,
s bűn sarkában a büntetés.

Kit rettent a fagyos szkíta s a párthusok,
germán rengetegek közt a vad ifjuság,
míg Caesar keze véd? és ki törődne még
hispán háborúval ma is?

Lankás kertje ölén száll a parasztra est,
özvegy fái köré friss venyigét kötöz,
vígan tér haza, és míg iszik, ott heversz
istenszobrai közt te is.

Téged kér a fohász, bort teneked zuhint
ömlő áldozatul, Lárjai közt helyet
készít, istene vagy, mint görögök között
Castor s nagyszivü Hercules.

„Hosszú ünnepeket nyújts minekünk, urunk,
s áldd meg Hesperiát!" - mondjuk a pirkadat
józan perceiben, s mondjuk elázva, ha
tengermélybe bukott a nap.

(ford. Horváth István Károly)

PLIN. n. h. 7, 147–50

Ha a Fenséges Augustus — akit az egész emberiség a legboldogabb emberek közt tart számon — késői éveit vesszük tekintetbe, és a tényeket alaposan mérlegeljük, az emberi sors nagy fordulataira derül fény. Ezt bizonyítja kudarca nagybátyjával szemben, a lovagrend hivatalát illetően, melyet ellenfele, Lepidus nyert el; a gyűlölet, melyet a proskribálás idézett elő; triumvirátusi szövetsége a legelvetemültebb polgárokkal, ráadásul úgy, hogy a hatalomban Antoniussal nem egyenlő arányban osztozott, hanem ennek alárendeltjévé vált; a Philippi mellett vívott csatából való menekülése, mikor betegség gyötörte, a három napon át tartó bujdosása a mocsárban, betegsége és vízkóros állapota ellenére (melyet Agrippa és Maecenas is megerősített), a Szicília mellett elszenvedett hajótörés, az azt követő újabb bujdosás, ezúttal egy barlangban; Proculiushoz intézett könyörgése, hogy ölje meg, mikor egy tengeri vereséget követően az ellenség egyik különítménye már vészesen a közelében járt; a perugiai küzdelem okozta aggodalom, az actiumi csatát követő rémület, az, hogy a pannon háborúk idején kizuhant egy toronyból; a csapatokban támadt zendülések, súlyos betegségei, gyanakvása Marcellus céljait illetően, az Agrippa száműzetését követő szégyen, az életére törő cselszövések, a személyét érő vád, mely szerint gyermekei halálát okozta, örökös szomorúsága, melynek nem egyedül a gyász, lánya házasságtörése, annak apja ellen szőtt cselszövéseinek a nyilvánosságra hozatala, mostohafia, Nero arcátlan visszalépése, vagy unokája házasságtörése volt okozója; továbbá az őt érő csapások egész tömkelege — a haditámogatás hiánya, az illyriai felkelés, a rabszolgák toborzása, a munkaerőhiány, a Rómában dúló pestis, az Itáliát sújtó éhínség, eltökéltsége, hogy önkezével vessen véget életének, amit egy négy napon át tartó éhezéssel kis híján el is ért, a Varust ért szerencsétlenség, tekintélyén esett szégyenfolt; Postumius Agrippa kitagadása, miután örököséül fogadta, száműzetését követő hiányérzete; továbbá Fabiussal szembeni, a titkok kiszolgáltatásával kapcsolatos gyanakvása; végezetül felesége és Tiberius ármánykodása, mely utolsó napjait pokollá tette. Tulajdonképpen, ez az isten — hogy cselekedetei vagy inkább érdemei révén istenült-e meg, nem tudom — ellensége fiát hagyva utódjául távozott az élők sorából.

ACTIUM, BÉKE

Velleius Paterculus 2, 84—87 (A vonatkozó részeket ld. a *Polgárháború és kímélet* c. fejezetben.

HOR. epod. 9,1-32

Mikor kortyoljuk együtt ünnepekre szánt
caecubusid (mert Juppiter
így tartja jónak), inni nagy tetőd alatt
Caesarra, boldog Maecenas?
Fríg flóta hangja hadd vegyüljön enyhe dór
lantnak szavába élesen,
mint akkor is, midőn Neptunus álfia
égő hajókkal megfutott,
hiába rémitette Róma városát
szökött rabot uszítva ránk.
A római (bámulj utókor!) gyönge nőt
szolgál, miként legfőbb urát,
fegyvert s karót hord harcfiként, s aszott herélt
szavának enged. Római
sasok közt szégyenszemre cifra, elpuhult
hálós sátrakra néz a nap.
Ezt látva kétezernyi jó gallus lovas
zúgón Caesar pártjára kelt,
s az ellenségnek rejtező hajóhada
futásra fordult balfelé.
Io dicsőség! jőjj, ne késs aranyszekér,
s áldozni szánt fehér ökör.
Io dicsőség! ki Iugurthát verte le,
még az sem volt ilyen vezér,
— még Scipio sem, az, kinek hős virtusát
Karthágó romja őrizi.
Leverte őket Caesar szárazon-vizen,
gyászt öltenek bíbor helyett.
Ellenkező szél hajtja már százvárosú
Krétának tengerén tova,
vagy Syrtes táján, ismeretlen, vad vizen
vihar veri hajóikat.
(...)

HOR. Carmen saeculare

SZÁZADÉVI ÉNEK

Phoebus és égen ragyogó Diana,
erdeink úrnője, kiket ma áldunk
s mindig áldottunk, adománytokért e
szent napon esdünk:

mára rendelték a Sybilla-versek,
hogy kiválasztott fiu-, szűzleány-kar
most a hét-dombhoz-kegyes istenekről
zengje a himnuszt.

Éltető Nap, fény-kocsid oltja-gyújtja
napjainkat: újra születve mindig
s mégis egyformán, sose láss különbet,
mint a mi Rómánk!

És ki nőink terhes ölét nyitod meg
lágyan, Ilithyia, az új anyákat
védd — akár Lucina kivánsz ma lenni,
vagy Genitalis.

Óvd meg, istennő, az utódainkat,
védd a házasság meg a gyermekáldás
gazdagítására atyák-szerezte
római törvényt,

hogy, ha száztíz évnyi időszak elmúlt,
légyen ismét hangos a dal s a játék
három ékes nap s ugyanannyi nyájas
éjjelen által!

S óh igazmondók! A valót ti, Parcák
megjövendöltétek, időnk szilárdan
őrzi. Most íly jós-ige szép jövőnket
fűzze a multhoz!

Föld! Te jószágot, te gyümölcsöt osztó,
adj kalászból font koszorút Ceresnek,
Iuppiter szellője s eső növessze
nagyra a termést!

Fegyvered rejtsd el, kegyes és szelíd légy,
térdelő ifjakra tekints, Apollo;
csillagok kétszarvu királyi nője,
Luna, szüzekre!

Hogyha nagy Rómánk a ti művetek, s ha
Trója hadnépének e partra rendelt
része, oltárát s falait cserélve
itt menekült meg,

mert az égő Trója terén keresztül
jámbor Aeneas, a honát tulélve,
cseltelen tört nékik utat; különbet
adva a múltnál:

most a hajlékony fiatalt erénnyel
most a csendes vént nyugalommal áldd meg,
Romulus törzsét pedig áldd meg, óh ég,
fénnyel, utóddal!

És mit Anchises s Venus ívadéka
hófehér barmot felajánlva kér, mind
kapja meg, harcban diadalt aratva
s szánva a vesztest.

Már a méd retteg — ha vizen, ha földön —
Alba bárdjától, nagy, erős kezétől,
már parancsát várja a még minap vad
szkíta meg indus.

Már a Hűség, Rend, Becsület s az ősi
Tisztaság a rég feledett Erénnyel,
nem fél visszatérni a drága Bőség
telt szarujával.

Jósszavú Phoebus, tüzes íjjal ékes,
ő, kilenc Múzsák szeretett vezére,
ő, ki megkönnyíti a lankadottat
gyógyerejével,

hogyha keggyel néz Palatinusunkra,
Róma művét és a latin virágzást
új öt évvel s egyre különb idővel
vajha növelné!

És Aventinus-hegyi szűz Diána,
Algidus gazdájam megadja azt, mit
papjaink kérnek, szivesen figyelve
ifjak imáját.

Jóreménységgel hazatérve mondjuk:
Juppiter megérti, s az istenek mind!
Tudja Phoebust, tudja karunk Diánát
zengve dicsérni.

(*Radó György fordítása*)